

## **FILIAȚIE ÎNDOLIATĂ: FIGURI, STILURI, POLITICI ALE MOȘTENIRII ÎN CULTURA ROMÂNĂ**

- apel la contribuții -

**Număr tematic Revista *România Orientale*,  
Sapienza Università Editrice, Roma, 2023**

Spre deosebire de culturile occidentale, unde criza genealogică a modernității a fost legată de procesele de emancipare și de autonomizare a subiectului, în culturile emergente obsesia filiației a jucat un rol mult mai complex, antrenând nu numai destinul indivizilor, ci și pe cel al societății în ansamblul ei.

Căutarea originilor, ceea ce Anne Marie Thiesse numea „patronajul internațional al unei culturi naționale”, a fost un gest fondator, însemnând în același timp racordarea imaginară a unei culturi periferice la tradițiile culturilor majore și justificarea unui transfer pe scară largă de capital simbolic și prestigiu. Dacă cea mai mare parte a producției culturale se bazează pe principiul „forme internaționale, material local”, imaginația filială este cea care determină ce forme sunt preluate și din ce areal cultural. De aceea, raporturile cu o „cultură-mamă” sau cu „culturi-surori” au definit traseul culturii române în modernitate. Chiar mai mult, intensitatea confuziei între genealogiile culturale și cele individuale, specifică spațiilor emergente, a determinat o întrepătrundere singulară între domeniul public și cel privat: nu numai cultura s-a impregnat de imaginația filială, ci și familiile s-au încărcat de misiuni și funcții culturale. La începuturile culturii române se găsește o familie urmărită pe mai multe generații, Văcăreștii, care re-încenează, în planul relațiilor de sânge, episodul fondării și procesul transmiterii culturale; Titu Maiorescu stă la capătul unui fir care îl traversează pe Ioan Maiorescu și pe Petru Maior, iar V.A. Urechia, tată a doi scriitori, Alceu și Nestor, se revendică de la cronicarul Ureche. Câteva dintre parcursurile cele mai importante de vehiculare a valorilor culturii române sunt în realitate trasee filiale: uneori, prin aceste fire imaginare care leagă scriitorii între ei, se comunică sau se dezbate forme și teme, ca în cazul poezilor Văcărești, alteori sunt gesturi normative, ca în cazul clanului Maiorescu, sau atitudini estetice, ca în cazul familiei Caragiale. Cert este că legăturile dintre fii și părinți, înrudirile mai apropiate sau mai depărtate, fictive sau reale constituie un plan paralel, care dublează instituțiile culturii române, creând un câmp-fantomă organizat de logica sângelui, a substituției și a intimității.

În sfârșit, se adaugă la această relație specifică dintre o cultură emergentă și filiație reprezentarea inevitabil negativă a descendenței genealogice. Paradoxal pentru funcția fondatoare pe care o atribuie filiației, culturile periferice utilizează moștenirile într-un regim al ilegitimității. Ca să intre în fluxul modernizării, cultura română asumă o afiliere dificilă, marcată de incertitudini, față de marile culturi, dar și o dezafilieră, problematică și temporară, față de genealogiile locale. O lungă serie de lamentații, melancolii și îndolieri însoțește toată durata de existență a culturii române, moștenirea fiind în egală măsură sacralizată și jelită, începând chiar cu reprezentanții Școlii ardelenene care deplângeau uitarea descendenței latine. Mersul istoriei nu încetează să genereze noi experiențe ale non-apartenenței, evenimentele majore, războaie, schimbări de regim, emigrație, exil fiind trăite ca o criză a originii: formarea României Mari în 1918 a fost marcată de multiple recuperări ale „ramurilor obscure”, în epoca realismului socialist proliferau „cronicile de familie” evocând ștergerea originilor burgheze, după cum Revoluția din 1989 se identifica prin „tineri” și descoperirea „orfani”.

Ceea ce propunem este o interogare a culturii române din perspectiva legăturilor filiale care o străbat pentru a observa fluxurile sale intime, felul în care țesutul familial subteran participă la o istorie paralelă a instituțiilor, la mobilizarea formelor și la orientarea destinilor

individuale. Vizăm o reflecție asupra complexului genealogic în ansamblul lui, orientată atât spre efectele de imaginar, cât și spre politicile culturale care antrenează relațiile filiale și chiar spre dinamica colectivă a ceea ce Freud numea „roman de familie”, marcat de angoase ale abandonului, doliului și orfanității.

Sunt câteva axe de studiu pe care le avem în vedere:

**Rețele.** Din perspectivă transnațională, genealogia mobilizează o ordine particulară a conexiunilor între culturi, făcând posibile legături la mare distanță care iau locul schimburilor regionale. Filiația e o tehnică de punere în rețea, diferită de alte forme de contact cultural nu numai prin justificările sale, ci și prin rezultate. Ne interesează să examinăm felul în care se redistribuie transferurile interculturale prin mobilizarea reprezentărilor filiale: cum influențează „familiile” culturale formele literare, vizuale, politice adoptate în spațiul românesc?

**Temporalități.** Dacă filiația implică întotdeauna o dimensiune diacronică, atunci când este angajată într-o cultură emergentă ea are o dinamică particulară, determinată de revendicarea bruscă a unor tradiții străine. E ceea ce Jacques Derrida ar numi moștenire ilegitimă. Or, moștenirile ilegitime acționează fie într-un regim al intempestivului, fie într-unul al anacronismului. Ne putem întreba atunci cum se organizează timpul culturii române în raport cu această ordine specifică a filiației, cum se exprimă „timpii tari” ai schimbărilor, traumelor și separațiilor, dar și ai avangardelor, în vocabularul genealogic. *Videograme dintr-o revoluție*, filmul din 1992 al lui Andrei Ujică și Harun Farocki, se încheia cu plânsul unui bărbat după „frații și cumnații” pierduți în timpul mișcărilor de stradă. Ce figuri ale familiei vin să traducă raportul nostru cu evenimentele istorice și cum ne poziționează ele în fața timpului?

**Forme.** Cronica, tabloul și albumul de familie, arborele genealogic, „portretul de grup”, testamentul, „învățăturile” transmise urmașilor, genurile vizionare animate de „principiul speranței” – care evocă destinul sau datoria etc. – fac parte din inventarul de forme mobilizat de ordinea filiației. Definindu-se la întâlnirea dintre drept, arte și existență, declinandu-se atât estetic, cât și etic, ele pot fi interogate din perspectiva actualizării lor în spațiul românesc, a recurenței lor istorice, precum și a alianțelor ideologice sau politice pe care le presupun. Se poate chestiona poziția centrală pe care asemenea forme o ocupă în cadrul economiei culturale (cum e testamentul literar, de la Ienache Văcărescu până la Tudor Arghezi), relevanța politică a unor gesturi filiale (cum e asocierea dintre comunism și cronicile de familie) sau urgența evocării unor figuri și dinamici familiale, pe care o demonstrează frecvența scenelor de familie în artele vizualului, de la frescele votive la filmul contemporan. Dincolo de aceste forme legate direct de vocabularul moștenirii, există, într-un sens mai general, și un regim de utilizare care califică, după expresia lui Georges Didi-Huberman, „forme genealogice”, definite prin legătura lor genetică cu un etos comunitar și identificate printr-un proces de transmisie intergenerațional: formele vieții sau ale artei practicate pentru că ele au fost preluate de la „părinți” fac parte din această categorie.

**Ilegitimități.** Angoasa pierderii legăturii cu originile, caracteristică spațiilor emergente, generează o gamă amplă de reprezentări culturale, între care se numără figurile de bastard și de orfan, topoi abandonului, ai degenerării, ai doliului, ai rătăcirii, genurile lamentației etc. Dar pierderea filiației are și valențe politice. Fantomele strămoșilor care îi bântuie pe moștenitori, supraviețuirile și rămășițele, ca expresii ale uitării și ale unei descendențe neîmplinite, capătă putere – prin dojană, obsesie, recurențe apăsătoare, straniețate. De aceea, dincolo de genurile orfanității, atât de bine ilustrate în cultura română, de la romanul de mistere până la documentarele din anii '90, dincolo de teme abandonului care definesc literatura exilului, se pot interoga și reveniri spectrale ale strămoșilor, pe care le produce același patos filial negativ. Ce spun vocile străbunilor sau ale părinților implicate în scenariile genealogice? Ce politici angajează acești revenanți, pe care îi întâlnim în poezia lui Goga, prozele lui Mircea Eliade sau Radu Cosașu, în fotografiile lui Iosif Király, teatrul lui Gavriil Pinte sau picturile lui Adrian Ghenie?

Încurajăm propuneri de articole care situează înțelegerea moștenirii la intersecția dintre artele textului, imaginii și ale spectacolului, studii culturale, socio-juridice, istorie sau teorie politică.

Propunerile de articole (de cel mult 4000 de semne cu spații), însoțite de o scurtă notă bio-bibliografică, redactate în oricare dintre limbile acceptate de revista *România Orientale* (franceză, engleză, italiană, română), se vor trimite coordonatorilor de număr, Laura Marin (SD-SITT/CESI, Facultatea de Litere, Universitatea din București) și Adrian Tudurachi (Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Academia Română, Filiala Cluj-Napoca), pe adresele [laura.marin@litere.unibuc.ro](mailto:laura.marin@litere.unibuc.ro) și [adrian.tudurachi@academia-cj.ro](mailto:adrian.tudurachi@academia-cj.ro) până în **30 aprilie 2022**.

Articolele acceptate vor fi predate într-o variantă intermediară până în 15 septembrie 2022, iar în forma finală la 31 ianuarie 2023.

Pentru pregătirea dosarului tematic vor fi organizate două zile de studiu la Cluj-Napoca, în **12 octombrie 2022**, și la București, în **15 decembrie 2022**.

### **Paradigma genealogică în câteva cadre teoretice:**

Bonte, Pierre & al., *L'argument de la filiation. Au fondement des sociétés européennes et méditerranéennes*, Paris, EMSH, 2011.

Buden, Boris, “Children of Communism”, *Radical Philosophy*, nr. 1, 2010, p. 18-25.

Birnbaum, Jean (dir.), *Hériter, et après?*, Paris, Gallimard, 2017.

Demanze, Laurent, „Prologue”, *Encres orphelines. Pierre Bergounioux, Gérard Macé, Pierre Michon*, Paris, José Corti, 2008, p. 9-38 [disponibil în format electronic sub titlul „Récits de filiation” pe platforma [www.fabula.org](http://www.fabula.org)].

Derrida, Jacques, *Spectres de Marx. L'état de la dette, le travail du deuil et la nouvelle internationale*, Paris, Galilée, 1993.

—, „Le ruban de machine à écrire”, *Papier Machine*, Paris, Galilée, 2001, p. 33-146.

Didi-Huberman, Georges, „Imaginea-matrice. Istoria artei și genealogia asemănării” (1995), *În fața timpului. Istoria artei și anacronismul imaginilor*, traducere de Laura Marin, Cluj-Napoca, Tact, 2021, p. 61-87.

—, „Formes généalogiques: l’empreinte comme matrice”, *La ressemblance par contact. Archéologie, anachronisme et modernité de l’empreinte*, Paris, Minuit, 2008, p. 52-70.

—, *Ninfa dolorosa. Essai sur la mémoire d’un geste*, Paris, Gallimard, 2019.

Dumănescu, Luminița, *Familia românească în comunism*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012.

Guidée, Raphaëlle, „Malaise dans la généalogie”, „Conjurer les fantômes”, „Modernités spectrales”, *Mémoires de l’oubli. William Faulkner, Joseph Roth, Georges Perec et W.G. Sebald*, Paris, Classiques Garnier, 2017, p. 27-92.

Freud, Sigmund, „Romanul de familie al nevroticilor” (1909), *Opere esențiale*, vol. 4, traducere de Daniela Ștefănescu, Vasile Dem. Zamfirescu, București, Trei, 2010, p. 277-283.

Hamel, Jean-François, *Revenances de l’histoire. Répétition, narrativité, modernité*, Paris, Minuit, 2006.

Ingold, Tim, „The genealogical line”, *Lines. A brief history*, Londra & New York, Routledge, 2007, p. 104-119.

Iorga, Filip-Lucian, *Strămoși pe alese. Călătorie în imaginarul genealogic al boierimii române*, București, Humanitas, 2013.

Noudelmann, François, *Pour en finir avec la généalogie*, Paris, Léo Scheer, 2004.

Pârvolescu, Constantin, *Orphans of the East. Postwar Eastern European Cinema and the Revolutionary Subject*, Indiana University Press, 2015.

Robert, Marthe, *Romanul începuturilor și începuturile romanului* (1972), traducere de Paula Voicu-Dohotaru, București, Univers, 1983.

Roux, Philippe (dir.), „Défiliation”, *De(s)générations*, nr. 2, Saint-Etienne, 2007.

Trévisan, Carine, Christine Pinçonat (ed.), „Transmission et Filiation”, *Revue des sciences humaines*, nr. 301, 2011.